

25 år etter diktaturets fall

De forsvunnes psykolog

Lisbet Jære

Hva gjør det med et samfunn at 30 000 mennesker er erklært forsvunnet, mens det settes strek over et rettsoppgjør som straffer de skyldige? At konsekvensene er alvorlige, kan den argentinske psykologen Fabiana Rousseaux skrive under på.

BESTEMØDRENE PÅ MAIPLASSEN: Kvinner i Argentina har siden 1977 gjennomført ukentlige demonstrasjoner på Plaza de Mayo, utenfor presidentpalasset i Buenos Aires.

I Argentina er sårene etter militærdiktaturet langt fra grodd. 30 000 mennesker ble bortført, torturert og drept i perioden 1976–1983. De omtales som *los desaparecidos* – de forsvunne. Hverdagen til Fabiana Rousseaux består i, så godt som mulig, å lege noen av sårene. Blant pasientene er mennesker som overlevde torturen, eller det kan være etterlatte ektefeller, barn eller foreldre. I tillegg leder hun et nytt statlig prosjekt som bygger opp et nasjonalt nettverk av psykologer i møte med ofre for statsterrorismen. Her ser en også på hvilke langtidsvirkninger diktaturet har på den mentale helsen.

– Det er 25 år siden diktaturet tok slutt, men det er utrolig hvor lite som har skjedd. Det er første gang staten er på banen og tilbyr profesjonell hjelp, sier Fabiana Rousseaux. For henne har dette betydde mye gratisarbeid opp gjennom årene.

Fabiana var ferdigutdannet psykolog for 18 år siden ved Universitetet i Buenos Aires. Senere spesialiserte hun seg innenfor psykoanalyse.

Los desaparecidos

Argentina er det landet som har flest *desaparecidos* etter diktaturene i Sør-Amerika på 1970- og 80-tallet. Organisasjonen Mødrene på Maiplassens anerkjente kamp har gitt disse et slags ansikt.

– Er en *desaparecido* det samme som en død person?

– Nei. Det er nettopp det det ikke er. Det var en identitet implementert av diktator Massera Videla i høyeste person, en systematisk mekanisme, et ledd i statsterrorismen. Videla svarte slik på hvem de *desaparecidos* var: *De forsvunne er nettopp dette, forsvunne. De er verken døde eller levende, de er forsvunnet.*

Ifølge sosialantropologisk teori er det første tegnet på sivilisasjon i et samfunn at de døde begraves. *Los desaparecidos* kommer i de fleste tilfeller ikke til rette, noe som umuliggjør en normal begravelse og sorgprosess. Personen er borte, men døden er ikke identifisert verken med kropp, tid eller sted. For de etterlatte er dette forferdelig, som en evig straff.

Fabiana vet hva hun snakker om. Da militærdiktaturet brøt ut, i 1976, var hun tolv år. En dag forsvant faren hennes. Siden den dagen har han vært en av *los desaparecidos*.

HJELPER EGNE: Fabiana Rousseaux er psykolog i Buenos Aires. Hennes yrkesmessige hverdag består i å lege sår etter militærdiktaturet i Argentina i perioden 1976–1983.

– Du vet innerst inne at vedkommende er død, men uten håndfaste bevis er det en vanskelig beslutning å erklære noen død. Det oppstår merkelige situasjoner som grenser til galskap. Du ser en person på gaten, eller på et bilde, som likner. Du tenker, kanskje har han bare mistet hukommelsen? Eller – lever han et sted i Europa?

Straffrihet opphevet

I august 2003 ble amnestilovene opphevet, og det ble pusset støv av gamle rettssaker. Sannheten skulle fram i lyset. Fram til da hadde straffriheten vært til å ta og føle på. Torturofre og torturister levde side om side.

– På grunn av rettssakene som er gjenåpnet, er det tusenvis av vitner som må fortelle sin historie. For noen av dem er det første gang de snakker ut.

Jobben til Fabiana er å sørge for at de som vitner, har tilgang på psykolog i den vanskelige prosessen. Det er ikke alle som *vil* vitne. Noen er redde for trusler. Andre har mistet troen på stat og rettssikkerhet.

Psykologen Marcelo Viñar fra Uruguay har sagt: «Det fins ingen spesiell behandlingsmåte for ofrene for statsterrorisme. «Spesiell behandling» fikk de nok av i tortursentrene ...»

– *Hva mener du om utsagn som dette?*

– Jeg er enig med Viñar. Det fins ingen spesiell terapi eller behandling, det er umulig å generalisere ofrene, de er enkeltindivider. Det er viktig å lytte med så få forhåndsforestillinger som mulig.

Fabiana understreker betydningen av at psykologen ideologisk sett har samme ståsted som pasientene. Det er nødvendig å kjenne historien, hva som særpreget epoken. Vite hva de ulike motstandsgruppene sto for, hvordan de jobbet, hvilke spesielle ord og uttrykk de brukte.

– *Hjelper din personlige historie deg til å være en bedre psykolog?*

– Det at jeg valgte å spesialisere meg på dette feltet for ti år siden, er ikke tilfeldig. Min erfaring gjør nok at jeg i noen tilfeller kan sette meg lettere inn i situasjonen til pasientene. Men – når jeg er terapeut, er jeg terapeut. En viss avstand er nødvendig, pasientene kjenner ikke min historie.

Mangelfull kunnskap

Fabiana får inn mange klager fra folk som har hatt ubehagelige opplevelser hos psykolog. Det er ikke uvanlig å bli møtt med holdninger som «men dette er da noe som skjedde for 30 år siden». Eller det helt motsatte, en møtes kun som et offer for statsterrorismen.

– Jeg har nettopp fått en pasient som gikk hos psykolog i en menneskerettighetsorganisasjon i flere år. Den første mannen hennes er *desaparecido*. Hun ville snakke om sin angst for at hennes nye mann kunne ha vært utro. Psykologen sa: Hvordan kan du bekymre deg for en slik detalj, du som har opplevd så mye vondt?

I universitetsutdanningen er også temaet fraværende. Fabiana jobber nå for at dette skal forbedres.

– Hodet mitt er fullt av eksempler på uforglemmelige fraser, sier Fabiana ettertenksomt. En kvinne hvis datter var *desaparecida*, sa: «Siden min datter forsvant for 25 år siden, har jeg aldri låst

døra mi. Nå har de funnet restene etter henne. Det er jo bra. Men det vondeste er at jeg ikke lenger kan vente med ulåst dør.»

Den argentinske oppfinnelsen

Noe av det grusomste og mest særegne ved det argentinske diktaturet, er kjent som «den argentinske oppfinnelsen»: De militære kidnappet spedbarn født i tortursentrene, drepte mødrene i de fleste tilfellene, og oppfostret barna som sine egne. Fram til i dag er rundt 85 av disse identifisert via en genbank. Noen av dem går i terapi hos Fabiana. Men en regner med at det fortsatt er rundt 400 av dem som lever med falsk identitet. Organisasjonen «Bestemødrene på Maiplassen» leter etter dem.

– Også disse menneskene er en form for *desaparecidos*. Det fins bestemødre som leter etter dem, men barnebarna vet det bare ikke. Siden viser det seg at mange av dem alltid har levd med tvilen, sier Fabiana, og kommer med en siste uforglemmelig frase. Denne gang av Juan Cabandiè, som ble funnet av sin bestemor for fire år siden.

TORTURSENTERET: Tortursenteret ESMA – Escuela de Mecánica de la Armada – ble omgjort til museum den 24. mars 2004, på den samme datoen som diktaturet brøt ut i 1976. Utenfor portene etterlyser folket sine kjære, los desaparecidos.

Juan ble født i tortursenteret ESMA, Escuela de Mecánica de la Armada. Moren ble drept 15 dager etter fødselen. De falske foreldrene ga ham et annet navn: «Da jeg var liten, lekte jeg alltid at jeg het Juan. Det var det jeg ville hete. Nå vet jeg hvorfor, det er jo mitt egentlige navn.».